

Rodna raznolikost na Vikipediji – primeri iz prakse

Ivana Madžarević¹, Nebojša Ratković²

¹*Menadžerka projekata i zajednice, Vikimedija Srbije*

²*Menadžer obrazovnog programa, Vikimedija Srbije*

ivana.madzarevic@vikimedija.org, nebojsa.ratkovic@vikimedija.org

Rezime: Budući da je Vikipedija našla široku primenu u svetskoj populaciji kao jedan od značajnih globalnih izvora informacija, obezbeđivanje i negovanje raznolikosti među njenim urednicima je ključno u izgradnji i raspodeli slobodnog znanja. Učešće različitih demografskih grupa u tom procesu je od velike važnosti, zbog čega pitanja ko piše sadržaj na Vikipediji i o čemu se piše postaju presudna u procesu demokratizacije stvaranja znanja. S toga, ovaj rad se fokusira na značaj rodne ravnopravnosti, veće zastupljenosti žena koje uređuju Vikipediju i više sadržaja koji se odnose na žene. Konceptualni okvir predstavljen u ovom radu deo je većeg napora i obuhvata različite projektne aktivnosti koje se realizuju od 2014. godine. Među njima, najznačajnije je globalna kampanja WikiGap koji Vikimedija Srbije realizuje od 2018. godine. Projekat ima za cilj osmišljavanje, realizaciju i procenu niza mera za smanjenje rodnog jaza na Vikipediji i veće aktivno učešće urednica Vikipedije. Smatramo da radovi ovog tipa daju dobre polazne tačke za dalja istraživanja koja imaju za cilj razvoj inovativnih rešenja za poboljšanje rodne ravnoteže na Vikipediji, stvaranje mogućnosti za prevazilaženje faktora koji izazivaju rodne razlike na Vikipediji i njihovih negativnih efekata na demokratiju slobodnog znanja.

Ključne reči: Vikipedija; rod; rodna analiza; rodna raznolikost; rodna ravnopravnost; rodni jaz.

I. Uvod

Otkad je napravljena Vikipedija 2001. godine, sa tada radikalnom idejom da svaki pojedinac koji ima pristup internetu, može da doprinese izgradnji ove besplatne i slobodne enciklopedije, Vikipedija nailazi na sve širu primenu u svakodnevnom životu, uprkos činjenici da informacije na njoj nisu revidirane u tradicionalnom akademskom smislu. Milioni ljudi [1] se na dnevnom nivou oslanjaju na informacije koje pronalaze na Vikipediji o različitim temama, čime je ona bez sumnje, postala uticajan izvor informacija na Internetu, koji sadrži brojne podatke o različitim pojmovima i ličnostima, uključujući i podatke o uglednim ženama iz različitih zemalja. Iz navedenih razloga možemo reći da je Vikipedija vodeći primer istorijske promene koja se ogleda u načinu na koji znanje može da se deli sa drugima. Informacije koje se nalaze na Vikipediji su rezultat napora samoorganizovane grupe ljudi koji čine jedinstvenu zajednicu na Internetu, koji znanje o različitim stvarima dele sledeći opšteprihvaćena pravila o

verifikovanju informacija putem referenci, neutralnom stanovištu i nepristrasnosti.

Iako se u kontekstu Vikipedije, demokratičnost znanja ogleda u postojanju otvorene platforme koja svima garantuje pristup i uređivačka prava, uz princip otvorene saradnje i kolaborativnog rada, lično mišljenje autora ovog teksta je da otvorenost ne garantuje ravnopravnost. Uprkos otvorenosti na više nivoa, Vikipedija se bori sa nejednakom zastupljenošću različitih grupa urednika, pre svega u odnosu broja ženskih i muških urednika. Zbog široke upotrebe Vikipedije u svetskoj populaciji, obezbeđivanje i podsticanje reprezentativnog učešća žena čini se neophodnim za demokratizaciju prijema, izgradnje i preraspodele znanja. Iako problem rodne asimetrije na Vikipediji sve više privlači pažnju, mnogi korisnici sajta možda nisu svesni i nisu zabrinuti zbog ovog njenog nedostatka i kako ta činjenica utiče na sadržaj koji prihvataju kao činjeničan. U praksi, to je rezultiralo da zajednicu Vikipedijanaca uglavnom čine muškarci. [2]

Ako je znanje moć, moramo biti svesni ko preuzima odgovornost za uređivanje većine sadržaja na Vikipediji, kao i da li zbog toga ipak dolazi do određenog stepena pristrasnosti. Jedna od opasnosti lakog pristupa informacijama na Vikipediji ogleda se u tome, da ako ne postoji članak o nečemu, ljudi mogu pomisliti da je to nevažno. Zbog toga se na globalnom nivou javila potreba za većim prepoznavanjem žena o kojima nije postojao nikakav sadržaj na Vikipediji, ali i o njihovom doprinosu istoriji i društvu koji očigledno moraju biti vidljiviji. Zbog toga žene treba podstaći i da više uređuju Vikipediju kako bi se osiguralo da njihovi glasovi i interesovanja budu vidljiviji.

Početne analize o prirodi rodnih razlika na Vikipediji pružaju dobre polazne tačke za dalje istraživanje s ciljem razvoja inovativnih rešenja za poboljšanje rodne ravnoteže. Zbog toga ćemo se u nastavku ovog rada osvrnuti na podatke koji su o tome dostupni, a kasnije ćemo se fokusirati na podatke koji se odnose na Vikipediju na srpskom jeziku, kao i na napore koje Vikimedija Srbije¹ čini za aktivno učešće žena na ovoj jezičkoj varijante Vikipedije.

¹ Vikimedija Srbije je nevladino, nestranačko i neprofitno udruženje, čiji su ciljevi promocija i podržavanje stvaranja, sakupljanja i umnožavanja slobodnog sadržaja na srpskom jeziku isključivo na neprofitan način, kao i ideje da svi ljudi imaju jednak pristup znanju i obrazovanju. Zvanični je ogranak Zadužbine Vikimedija koja upravlja (rukovodi serverima) i pomaže razvoju projekata slobodnog znanja kao što su Vikipedija, Vikimedijina ostava, Vikiknjige, Vikicitat, Vikizvornik i Vikiverzitet. Osnovna razlika između Vikimedije Srbije i Vikipedije na srpskom ogleda se u tome što je Vikimedija Srbije organizacija, dok je Vikipedija na srpskom onlajn, slobodna enciklopedija kojoj svako može doprinositi. Detaljnije na <http://wikimedia.rs/O-nama>

Kada se osvrnemo na rodni jaz na Vikipediji, moramo uzeti u obzir dva aspekta. Prvi je jaz u pogledu sadržaja o ženama na Vikipediji, dok se drugi tiče mnogo manjeg procenta urednica u odnosu na urednike. U oba slučaja se može zaključiti da su žene zbog istorijskih barijera bile potisnute i to se odrazilo na vidljivost dostignuća žena u raznim oblastima.

II. Rodna struktura i Vikipedija zajednice

Studija o rodnoj strukturi iz 2009. godine utvrdila je da je na Vikipediji zastupljeno samo 13% urednica, a taj procenat se čak smanjio na 9% u 2011. [3] Bivša izvršna direktorka Vikimedija Zadužbine navodi devet razloga zašto je primetan ovakav disbalans na Vikipediji: 1.) slabo korisničko iskustvo u Vikipedijinom interfejsu za uređivanje; 2.) nedostatak slobodnog vremena žena; 3.) nedostatak samopouzdanja žena; 4.) averzija žena prema sukobu i nespremnost da učestvuju u dugim uređivačkim ratovima; 5.) verovanje da će njihov doprinos biti poništen ili obrisan; 6.) neki smatraju da je ukupna atmosfera na Vikipediji mizoginistička; 7.) kultura na Vikipediji je seksualna, pa je žene doživljavaju neprijatnom; 8.) obraćanje u muškom rodu nije primereno na jezicima koji imaju različite gramatičke oblike za različite polove i 9.) postoje manje mogućnosti za socijalne odnose i ton dobrodošlice u poređenju sa drugim veb lokacijama. [4]

U okviru korisničkih podešavanja na Vikipediji urednici mogu odabrati rod. To podešavanje u praksi utiče samo na ispis pojedinih rodno-osetljivih sistemskih poruka, ali osim toga ne nosi neko posebno značenje u Medijaviki softveru. U istraživanju na Vikipediji na srpskom obavljenom 2015. godine, uočeno je da je od ukupno 157.353 registrovanih korisnika, koliko ih je bilo u tom trenutku, 4.202 korisnika imaju uključeno podešavanje roda, od čega je odabrana opcija muškog roda za 3.409 korisnika, odnosno ženskog za 793. Dakle, prema tom podešavanju, broj žena je oko 18,9%. Takođe je primetno da su žene slabije aktivne u odnosu na muškarce kada je unos izmena² u pitanju. [5]

Kao odgovor na ovaj disparitet, na Vikipediji na srpskom je 2014. godine započet projekat Fem Viki sa ciljem da se, sa jedne strane, podstaknu žene na uređivanje Vikipedije, a sa druge strane da se doprinese kvalitetu i kvantitetu članaka na temu feminističke i rodne terminologije i biografija žena. [6] Projektu je prethodilo sagledavanje stanja na Vikipediji na srpskom jeziku. Iako primenljiv u srpskom jeziku, rodno senzitivniji govor nije bilo moguće uočiti; članci o najpoznatijim feminističkim teoretičarkama nisu postojali; odrednica rod nije postojala kao poseban članak; u tekstu o diskriminaciji nije bilo ni reči o diskriminaciji na osnovu roda. Aktivnosti su podrazumevale ostvarivanje saradnji sa organizacijama koje se bave ovom tematikom i koje mogu pružiti priliku svojim članicama da kroz radionice steknu veštine uređivanja i da se oslobode straha od osuđivanja i

potencijalnog brisanja sadržaja. Ovo je bio siguran prostor za doprinos Vikipediji i razmenu znanja. Posebno je bitno naglasiti značaj decentralizacije u različitim gradovima Srbije, u kojima postoji veća mogućnost za diskriminacijom na osnovu roda. Socijalni uslovi koji utiču na češće posvećivanje žene porodici, patrijahalna kultura, nedovoljna digitalna pismenost su izraženiji faktori u manjim i nerazvijenim gradovima. Zbog toga je jedan od ciljeva projekta bio i pružanje mogućnosti ženama u ovakvim okolnostima da prođu obuku i steknu samostalnost u uređivanju. Fem Viki je na Vikipediji na srpskom bio početak uočavanja problema rodno-gazda i početak rada kako bi se ovaj disbalans smanjio. [7]

Jedan od adekvatnih primera poduhvata da se broj žena koje uređuju Vikipediju poveća je Viki-bibliotekar. Viki-bibliotekar je projekat umrežavanja bibliotekara u celoj Srbiji kako bi stekli veštine uređivanja Vikipedije i uvećali slobodan sadržaj iz biblioteka delatnosti. Iako prvobitni cilj nije fokusiran na povećanje urednica na Vikipediji, ipak su učesnici u velikoj meri bile bibliotekarke. Takođe, učesnici na ovom projektu su povezivali razne biblioteke, muzeje, arhive širom Srbije, pa su im izvori bili daleko dostupniji, naročito kada se radilo o ženama čiji rad nije vidljiv široj javnosti. U ovom slučaju primer iz prakse je dokazao da je potrebno ciljano se obratiti profesijama gde su žene zastupljeniji pol. Bibliotekarke su naročito bile spremnije da se priključe i drugim akcijama Vikimedije Srbije čiji je krajnji cilj postizanje balansa u rodnoj strukturi na Vikipediji i drugim Viki projektima.

Smanjivanje rodno-gazda na Vikipediji je sveobuhvatan proces i jednokratni uticaj nije održiv. Potrebne su sistemski organizovane akcije usmerene na jačanje i osamostaljivanje žena na Vikimedijinih projektima.

III. Sadržaj o ženama na Vikipediji

Istraživanje početkom 2020. godine je pokazalo da na Vikipediji na srpskom jeziku ima 35.410 članaka o muškarcima, dok je taj broj mnogo manji kada su u pitanju biografije žena — 8.303. Ako uporedimo statistike iz juna 2016, kada je procenat zastupljenosti biografija žena u odnosu na biografije muškaraca bio ~17,7%, može se uvideti da je odnos pozitivno promenjen za 1,29%. Pošto je ovo deo globalnih težnji, ako sagledamo rezultate na svetskom nivou, uočićemo da je najbolji uspeh u ovom pogledu imala Vikipedija na pandžabi jeziku, kod koje je ovaj odnos promenjen za 17,01%. [8] Ovaj problem je zastupljen na svim jezičkim verzijama Vikipedija, zbog čega u Vikimedijinom pokretu postoje korisničke grupe, organizacije, grupacije volontera, projekti koji su posvećeni uvećanju sadržaja o ženama iz raznih delova sveta. Neke od takvih su Wiki Donne³, Women in Red⁴, Wiki Loves Women⁵, Art&Feminism⁶, WikiGap⁷, Wiki4Women⁸.

3 <https://meta.wikimedia.org/wiki/WikiDonne>

4 https://en.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:WikiProject_Women_in_Red

5 https://meta.wikimedia.org/wiki/Wiki_Loves_Women/en

6 https://meta.wikimedia.org/wiki/Art%2BFeminism_User_Group

7 <https://meta.wikimedia.org/wiki/WikiGap>

8 <https://meta.wikimedia.org/wiki/Wiki4Women>

2 Izmena na Vikipediji podrazumeva bilo kakvo ažuriranje članaka - dodavanje sadržaja, slike, reference, ali i ispravka pravopisnih i gramatičkih grešaka.

U slučaju sadržaja je veoma bitno istaći i doživljaj značaja određene osobe na Vikipediji. Iako postoje propisana pravila o tome da li je neka osoba dovoljno relevantna da bi imala članak na Vikipediji [9], dogovor o tome se takođe postiže konsenzusom zajednice, što u prevodu znači da zajednica urednika i urednica može da izglasa brisanje članaka ukoliko smatraju da nije pređen prag značaja. Ova činjenica, kao i često zapostavljen i nedovoljno prepoznat doprinos žena u istoriji, samo dodatno otežavaju postizanje rodne ravnopravnosti.

Kada govorimo o sadržaju o ženskim temama i biografijama žena, na Vikipediji na srpskom, akcije su bile fokusirane na takmičenja na Vikipediji, uređivačke maratone i WikiGap globalnu kampanju

Takmičenja na Vikipediji su jednomesečne akcije putem kojih urednici uređuju članke na određenu temu i tako šire zdrav takmičarski duh. Osim takmičenja u okviru Fem Viki projekta [10] koje se ticalo ženskih tema, na Vikipediji na srpskom su organizovana četiri takmičenja sa ciljem uvećanja biografija znamenitih žena. Prvo takmičenje je organizovano U okviru FemViki projekta 2014. godine, a zatim redom u 2017, 2019, 2020. Čitav koncept se zasniva na animiranju onih urednika i urednica kojima je ova tema bliska, a mala je verovatnoća da će ove biografije biti pokrivene na Vikipediji. Na ovaj način se čak povezuju urednici i urednice i međusobno razmenjuju informacije koje imaju, literaturu koja je dostupna ili čak upućuju na teme koje nisu pokrivene. Tokom tri takmičenja, od kojih je jedno organizovala Vikimedija Srbije, a jedno Zajednica Vikimedijanaca iz Republike Srpske, napisano je i dopunjeno 592 članka, što ukazuje na veliki značaj ovakvih poduhvata.

Uređivački maratoni su tematska okupljanja volontera koji tokom jednog ili više dana pišu i dopunjavaju članke na određenu temu. Za razliku od takmičenja, oni nemaju za cilj nadmetanje, već je prevashodno sve usmereno na uvećanje sadržaja. Zbog toga su ovakvi događaji veoma povoljni kada su u pitanju ženske teme. Jedan od najznačajnijih svetskih pravaca kojima se Vikimedija Srbije priključila je WikiGap. Naime, Ministarstvo spoljnih poslova Švedske i Vikimedija Švedske pokrenule su inicijativu da se organizuje globalni uređivački maraton WikiGap i to neposredno pre i posle 8. marta, Međunarodnog dana žena. Ova globalna ideja uključivala je događaje u više od 50 zemalja od Švedske preko Indonezije, pa do Egipta i Kolumbije u saradnji sa lokalnim organizacijama. Veliki odziv dokaz je da je problem rodnog jaza na Vikipediji prisutan svuda u svetu. U Srbiji je WikiGap uređivački maraton okupio urednike i urednice koji su pisali o znamenitim ženama koje su svojim radom napravile promenu u društvu, ali ona do tada nije bila dovoljno vidljiva i prepoznata. Dobijanjem članka na najvećoj onlajn enciklopediji, rad ovih žena je dostupan ne samo za trenutne čitaoce, već i za urednike i urednice koji žele da nastave sa uređivanjem i dopunom informacija u budućnosti. Tokom tri uređivačka maratona, od kojih je jedan održan u Nišu, a dva u Beogradu, napisano je i dopunjeno 112 biografija značajnijih žena. Poverenica za zaštitu rodne

ravnopravnosti u Srbiji tokom događaja je istakla da su žene manje vidljive upravo zato što još uvek nisu osvojile javnu sferu, bez obzira na velike pomake i dostignuća. [11]

Osim Švedske ambasade, Vikimedija Srbije dobila je i veliku podršku Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja Republike Srbije po pitanju smanjenja disbalansa u sadržaju o ženama u odnosu na sadržaj o muškarcima na Vikipediji. Ministarstvo i Vikimedija Srbije su organizovali uređivački maraton na kome su urednici i urednice pisali članke o srpskim znamenitim ženama iz Unesko oblasti - obrazovanje, nauka, kultura, umetnost, informisanje i komunikacija i tako zajedničkim snagama radili na povećanju prisustva žena na Vikipediji. [12]

Jedan značajan korak napravljen je u već pomenutom Fem Viki projektu. Naime, autorke knjige Rečnik rodne ravnopravnosti iz 2010. godine, Vesna Jarić i Nadežda Radović odobrile su da se sav sadržaj Rečnika postavi na Vikipediju, čime će se sadržaj na Vikipediji uvećati za više od 102 odrednice. Neke od odrednica su već postojale na Vikipediji, ali su bile proširene i dopunjene oslobođenim materijalom. [13] Ovo je, osim relevantnog sadržaja, značilo i proširenje ideje Fem Viki projekta van radionica.

IV. Zaključak

U ovom radu smo ukazali na različite aspekte rodne neravnopravnosti sa posebnim akcentom na Vikipediji na srpskom jeziku. Rodna neravnopravnost je važno pitanje budući da je upotreba Vikipedije sve veća, a sa tim i njen značaj kao centralnog skladišta znanja na Internetu koje se koristi širom sveta, uključujući i obrazovne svrhe. Rezultati istraživanja predstavljenih u ovom radu otkrivaju značajne razlike među polovima na različitim nivoima upotrebe Vikipedije, koje se ne mogu pripisati činjenici da Vikipedija zapravo oslikava svet uopšte i da u tom smislu ona nije po nečemu specifična.

Na primer, razlike u pogledu sadržaja na Vikipediji se moraju pripisati isključivo onima koji ih pišu, a to su urednici Vikipedije. Verujemo da se razlike na Vikipediji u tom smislu, delom mogu objasniti načinom na koji je u našem društvu dokumentovan život značajnijih muškaraca i žena, te da je rodna neravnopravnost slika dostupnosti odgovarajućih izvora. Pošto se urednici Vikipedije oslanjaju na kredibilne, dostupne, već objavljene izvore, to nam daje objašnjenje i odgovor na pitanje ko su žene koje su dovoljno znamenite da o njima postoji članak na Vikipediji. Osim toga, dobro je poznato iz stavova socijalne psihologije da ljudi uglavnom favorizuju onu grupu ljudi kojoj pripadaju u odnosu na druge ljude, te imajući u vidu odnos muških i ženskih urednika na Vikipediji, i ne treba da čudi nedovoljna brojnost članaka o ženama.

Ukratko, doprinosi ovog rada su dvostruki: (1) doprinos povećanju svesti o rodnim razlikama na Vikipediji na srpskom jeziku i o različitim načinima na koji se takve pristranosti mogu iskazati i (2) prikaz

realizovanih akcija i potencijalna rešenja kako bi se smanjile razlike među polovima u budućnost.

Detaljnije i podrobnije istraživanje rodni barijera na Vikipediji na srpskom jeziku ostavljamo za naš budući rad koji će pružiti praćenje i vrednovanje ovih pitanja na Vikipediji.

Literatura

- [1] Wikimedia Statistics, Monthly overview, [online], dostupno na <https://stats.wikimedia.org/#/all-projects>, posećeno 25.8.2020.
- [2] N. Torres, Why Do So Few Women Edit Wikipedia?, [online], dostupno na <https://hbr.org/2016/06/why-do-so-few-women-edit-wikipedia>, posećeno 25.8.2020.
- [3] N. Torres, Why Do So Few Women Edit Wikipedia?, [online], dostupno na <https://hbr.org/2016/06/why-do-so-few-women-edit-wikipedia>, posećeno 25.8.2020.
- [4] S. Gardner, Nine Reasons Women Don't Edit Wikipedia (in their own words), [online], dostupno na <https://suegardner.org/2011/02/19/nine-reasons-why-women-dont-edit-wikipedia-in-their-own-words/>, posećeno 25.8.2020.
- [5] F. Maljković, Izveštaj o rodnoj strukturi na Vikipediji na srpskom jeziku, [online], dostupno na https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Rodna_struktura_na_Vikipediji_na_srpskom_jeziku.pdf, posećeno 25.8.2020.
- [6] Stranica projekta Fen Viki, [online], dostupno na https://sr.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B8%D0%BA%D0%B8%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B8%D1%98%D0%B0:%D0%A4%D0%B5%D0%BC_%D0%92%D0%B8%D0%BA%D0%B8, posećeno 25.8.2020.
- [7] Blog Vikimedije Srbije, FemViki 2014: Rekonstrukcija, [online], dostupno na <http://blog.wikimedia.rs/?p=1229>, posećeno 25.8.2020.
- [8] Wikimedia - Meta, Content Gap, [online], dostupno na https://meta.wikimedia.org/wiki/User:Ijon/Content_gap, posećeno 25.8.2020.
- [9] Vikipedija, Značaj (ljudi), [online], dostupno na [https://sr.wikipedia.org/wiki/Vikipedija:Značaj_\(ljudi\)](https://sr.wikipedia.org/wiki/Vikipedija:Značaj_(ljudi)), posećeno 25.8.2020.
- [10] Stranica takmičenja u pisanju članaka o ženskim temama, [online], dostupno na https://sr.wikipedia.org/wiki/Vikipedija:Takmičenje_u_pisanju_članaka/Ženske teme, posećeno 25.8.2020.
- [11] Vikimedija Srbije, Dostignuća žena vidljivija na internetu zahvaljujući Vikigep inicijativi, [online], dostupno na <http://wikimedia.rs/dostignuca-zena-vidljivija-na-internetu-zahvaljujuci-vikigep-inicijativi/>, posećeno 25.8.2020.
- [12] Stranica uređivačkog maratona povodom dana žena 2019, [online], dostupno na https://sr.wikipedia.org/wiki/Vikipedija:Uređivački_maraton_povodom_Dana_žena_mart_2019, posećeno 25.8.2020.
- [13] Blog Vikimedije Srbije, FemViki 2014: Rekonstrukcija, [online], dostupno na <http://blog.wikimedia.rs/?p=1229>, posećeno 25.8.2020.